Curs 12: Implementarea sistemelor de fișiere

Sumar curs anterior

placa de reţea este folosită pentru transferul datelor de la mai multe aplicaţii (de la mai mulți socketi)
placa de reţea și fiecare socket au buffere de transmitere (TX) și recepţie (RX)
primirea pachetelor generează o întrerupere, procesorul apoi preia pachetele și le pune în memorie, apoi sunt transmise socket-ului
fiecare socket TCP are asociat un 5-tuplu: adresă sursă, port sursă, adresă destinaţie, port destinaţie, protocol; pe baza pachetului sursă al pachetului primit se demultiplexează socketul care trebuie să primească pachetul
în cazul UDP un pachet transferat din user space duce la transferul unui pachet (datagrame)
în cazul TCP se copiază într-un buffer al nucleului de unde este transferat la momentul potrivit
un apel de transmitere (TX, send) se blochează dacă bufferul nucleului este plin
un apel de primire (RX, receive) se blochează dacă bufferul nucleului este gol
pachetele sunt transmise la dimensiunea frame-ului plăcii de reţea (MTU: Maximum Transmission Unit), 1500 octeți
pentru a mări viteza există suport pentru segmentation offload în care un segnement mai mare este compartimentat în frame-uri
pentru prelucrarea datelor pentru mai multe conexiuni avem varianta asincronă sau varianta multithread/multiproces, varianta asincronă este eficientă dar e dificil de programat, este nevoie de menținerea unei stări a fiecărei conexiuni

Stocarea datelor și sistemul de fișiere

aplicațiile și sistemul de operare folosesc memoria pentru reținerea codului și datelor, procesorul pentru prelucrare și I/O pentru comunicare cu exteriorul
pornirea unei aplicaţii sau a sistemului de operare necesită un suport persistent (pentru reţinerea executabilelor, bibliotecilor, imagini de kernel)
aplicaţiile folosesc date (configurare, multimedia, baze de date) care necesită un suport persistent (non-volatile)
dispozitivele de stocare (storage) sunt dispozitive I/O care asigură suport persistent, în general discuri (CD/DVD/Blu-ray, HDD, SSD, USB flash drive), NVRAM; cartelele perforate (punch cards) sau bandă magnetică erau forme de stocare
datele sunt organizate în fișiere pe dispozitivele de stocare pentru a fi accesate de aplicații
fișierele sunt forme de compartimentare a datelor; uzual fișierele sunt structurate ierarhic
modul de organizare a datelor pe un suport persistent reprezintă sistemul de fișiere
sistemul de fișiere expune o interfaţă aplicaţiilor

interfața este în linii mari generică, aceleași tipuri de operații sunt expuse de toate sistemele de fișiere, indiferent de implementarea acestora
este responsabilitatea sistemului de operare să ofere o interfață comună care să ascundă complexitatea și diversitatea sistemelor de fișiere
+ diagramă cu discuri, sisteme de fișiere, sistem de operare, interfață comună
un sistem de fișiere urmărește să asigure o structură ierarhică (pentru organizarea informațiilor în directoare, subdirectoare, fișiere), performanță (să fie rapid) și scalabilitate (să putem crea multe fișiere, fișiere mari)

Reminder: Interfața sistemului de fișiere

interfața sistemului de fișiere definește operațiile și structurile pentru lucrul cu fișiere
interfața cuprinde descriptori de fișiere și operațiile: deschidere, citire, scriere, căutare, închidere, creare, ștergere, mapare
fișierele sunt identificate de nume, un fișier deschis e identificat de un descriptor de fișier
deschiderea unui fișier oferă un descriptor de fișier procesului apelat
un descriptor de fișier este un index în tabela de descriptori de fișiere a unui proces care referă o structură de fișier: permisiuni de deschidere, cursor de fișier, pointer la structura de fișier de pe disc
structura de fișier de disc (numită și FCB, File Control Block, inode pe Unix) este copiată în memorie de pe disc
+ diagramă cu FCB pe disc, FCB în memorie, structură de fișier deschis, tabelă de descriptori de fișiere, descriptor de fișier
structura de fișier deschis dispare din memorie când dispar toate referințele către aceasta (când se închide un fișier)
FCB dispare din memorie când nu mai sunt fișiere deschise care o referă
FCB dispare de pe disc la operații de ștergere (rm, del)

File Control Block (FCB)

FCB este metadata unui fișier: informații despre fișier
este o structură persistentă care rezidă pe suportul persistent; este copiată în memorie atunci când este deschis un fișier și când se creează o structură de fișier deschis care o referă
se numește inode sau i-node (index node) pe sistemele de fișiere specifice sistemelor de operare Unix (ext4, HFS, AppleFS)
FCB conține:
* identificator (inode number, ino)
* controlul accesului (ownership, permissions)
* timpi de acces (timestamps)
* tip de fișiere
* dimensiunea datelor
* pointeri către date
+ folosire comandă stat pentru a afișa metadatele unui fișier
pointerii sunt către blocuri de date

există pointeri către blocuri de date care conţin pointeri către blocuri de date (indirectare)
există pointeri către blocuri de date care conţin pointeri către blocuri de date care conțin pointeri către blocuri de date (indirectare dublă)
există pointeri către ... (indirectare triplă)

Numele unui fişier. Dentry-uri. (Hard) link-uri

în general, un FCB nu conţine numele unui fişier
numele unui fişier este reţinut într-o structură separată numită dentry (directory entry)
un dentry conţine referinţă către inode (inode number) şi numele fişierului
un dentry se mai numeşte un link (sau un hard link)
pot exista mai multe dentry-uri care referă acelaşi inode, adică mai multe hard link-uri, util pentru a plasa un fişier în mai multe locuri
un FCB conţine şi numărul de link-uri
+ demo cu folosirea ln pentru crearea de link-uri hard şi ls -i pentru afişarea de informaţii
un fişier este şters când nu mai are link-uri
+ demo cu recuperare de fişier şters din /proc
comanda rm, apelul remove() nu şterg un fişier ci şterg un link (un dentry)
apelul de sistem aferent este unlink()/unlinkat()
+ demo cu strace -e unlinkat rm a.txt

Directoare

dentry-urile sunt reţinute în blocurile de date ale directoarelor
un director este un fişier ale cărui blocuri de date conţin dentry-uri; pot fi dentry-uri de fişiere sau de subdirectoare
tipul unui fişier poate fi: obişnuit (regular) sau director (directory) sau alte tipuri
comanda ln creează un dentry nou într-un bloc de date al unui director, dentry ce referă un inode/FCB existent
comanda rm/unlink şterge/invalidează un dentry într-un bloc de date al unui director
dacă un FCB nu mai are un dentry care îl referă este şters împreună cu blocurile de date ale FCB-ului
există un director rădăcină, acesta este marcat corespunzător în sistemul de fişiere
ierarhia sistemului de fişiere este construită din parcurgerea dentry-urilor din directorul rădăcină, dentry-uri referă alte FCB-uri de tip director, care conţin dentry-uri către FCB-uri de tip fişier şi director şi aşa mai departe
un director trebuie să permită şi urcatul în ierarhia, cu ajutorul comenzii cd ..
un director conţine un dentry cu numele .., dentry ce referă FCB-ul directorul părinte
de asemenea, un director conţine un dentry cu numele ., auto-referenţiere, de unde ./a.out sau cp path/to/file .
de aceea, un director fără subdirectoare are două link-uri: dentry-ul din directorul părinte cu numele directorului şi . (auto-referinţa)
pe cazul general, un director cu N subdirectoare are N+2 link-uri: dentry-ul din directorul părinte cu numele directorului şi . (auto-referinţa) şi intrările .. din fiecare subdirector
+ demo cu directoare şi număr de link-uri de directoare

dimensiunea unui director (numărul de blocuri ocupate) este proporţional cu numărul de intrări din director (număr de dentry-uri): cu cât mai multe fişiere/directoare conţine, cu atât dimensiunea unui director (numărul de blocuri ocupate) este mai mare
+ demo cu dimensiunea unui director

Alte tipuri de intrări

fişierele (indicate de FCB) pot fi fişiere obişnuite (regular files) sau directoare sau alte tipuri de fişiere
symbolic link-urile (symlink) sunt FCB-uri al căror conţinut este o cale, un şir; şirul este interpretat şi rezultă un dentry şi FCB-ul corespunzător
un symlink poate fi "dangling" dacă şirul nu este o cale validă (nu se rezolvă la dentry şi FCB)
comanda readlink rezolvă şirul de tip cale a unui FCB de tipul symlink
un symlink este un inode, un hard link este un dentry
putem crea symlink-uri la intrări din alte partiţii (sisteme de fişiere montate), dar nu hard link-uri; două sisteme de fişiere diferite au fişiere diferite cu acelaşi inode, nu ar funcţiona un hard link între sisteme de fişiere, nu ar face diferenţa
+ demo cu stat pe un symbolic link
alte intrări în sistemul de fişiere sunt socketi UNIX, named pipes (FIFO), char device, block device
aceste intrări au FCB dar nu au date; sunt doar interfeţe de comunicare inter-proces (socketi UNIX, named pipes) sau de interacţiune cu resurse (hardware) expuse de sistemul de operare (char device, block device)

Gestiunea spaţiului

când creăm un hard link (dentry) se ocupă un slot dintr-un bloc de date al unui director
ocuparea înseamnă validarea/activarea acelei intrări; putem spune că se alocă un bloc nou atunci când nu mai sunt slot-uri în blocurile curente
ştergerea unui link înseamnă invalidarea/dezactivarea acelei intrări (uzual se pune -1 sau 0 în câmpul ino al inode-ului)
în mod similar există o zonă dedicată pentru inode-uri; în acea zonă se validează/activează sau invalidează/dezactivează inode-uri în momentul creării sau ştergerii unui inode
un bloc de date este valid dacă este referit de un inode (şi unul singur)
atunci când se scrie dincolo de limita curentă a fişierului se alocă un bloc de date nou, adică se referă acel bloc în cadrul inode-ului; când se trunchiază un fişier se "dezalocă" acel block, dispare referinţa din inode

Dispunerea informaţiilor pe spaţiul de stocare

un sistem de fişiere ocupă spaţiu pe un disc în urma formatării: secţiuni din partiţie conţin informaţiile de stocare
sistemul de fişiere cuprinde un superbloc: acesta conţine informaţii despre celelalte secţiuni (metadate despre metadate)

în mod uzual există o zonă care reține informații despre inode-urile valide/activate/ocupate (inode map) și o zonă care reține informații despre blocurile valide/activate/ocupate (data map); aceste zone sunt uzual bitmap-uri: bit 0 înseamnă inode sau bloc liber, bit 1 înseamnă inode sau bloc ocupat
o zonă dedicată reține inode-urile și altă zonă reține blocurile
inode-urile au pointeri (numere de blocuri) către blocurile corespunzătoare
inode-urile/blocurile valide sunt marcate astfel în bitmap-ul corespunzător
+ diagramă cu dispunerea informațiilor pe spațiul de stocare
când se creează un fișier, se găsește un loc liber (bitul 0 în inode map) se marchează în inode bitmap bitul 1 și se completează inode-ul corespunzător în zona de inode-uri
când se eliberează un fișier, se marchează bitul 0 în inode map
de obicei la eliberare nu se completează cu zero inode-ul eliberat sau blocurile eliberate; ceea ce înseamnă că se pot recupera date la nevoie sau se pot exfiltra date mai vechi de un atacator care are acces la disc

Operații cu sistemul de fișiere

un sistem de fișiere se află pe o partiție, în urma operației de formatare
formatarea creează superblocul și celelalte zone, creează inode-ul rădăcină
formatarea "raw" se asigură de zeroizarea partiției cu zero
un sistem de fișiere este montat pentru a fi folosit; montarea înseamnă legarea inode-ului rădăcină la o cale din sistemul de fișiere
sistemul de fișiere rădăcină este montat în /, alte sisteme de fișiere sunt montate în căi din sistemul de fișiere rădăcină
demontarea înseamnă dezactivarea căii unde a fost montat, sistemul de fișiere devine inaccesibil
în cazul unei întreruperi bruște este posibil să existe date inconsecvente: marcaje în data map, dar pointerii încă prezenți în blocul de date al fișierului, inode-uri marcate ca șterse dar intrări în valide de tip dentry; o astfel de soluție este rezolvată prin filesystem check (fsck)
pentru acces mai rapid la informații, este util ca blocurile de date să fie într-o zonă apropiată; operația se cheamă defragmentare

Sumar

aplicațiile au nevoie de persistență pentru executabile și pentru datele folosite
spațiul de stocare persistent (discuri, NVRAM) este formatat cu un sistem de fișiere
sistemul de operare asigură interfață generică peste mai multe sisteme de fișiere, organizare ierarhică cu fișiere și directoare
interfața de sistem de fișiere cuprinde operații și descriptori de fișiere
un descriptor de fișier este un index în tabela de descriptori de fișiere a procesului, intrare care referă o structură de fișier deschis, care referă FCB în memorie
FCB (file control block) este metadata unui fișier și conține pointeri către datele fișierului
numele fișierului nu se găsește în FCB ci într-o structură numită dentry; pot exista mai multe dentry-uri (numite hard link-uri) la un fișier
un dentry conține numele fișierului și indexul inode-ului

un director este un fişier ale cărui blocuri de date conţin dentry-uri, adică intrările în acel director
un director are o referinţă .. către directorul părinte, şi o referinţă . către sine
un director are N+2 hard link-uri/nume: numele său (în dentry-ul părintelui), referinţa către sine şi referinţele .. ale celor N subdirectoare
alte tipuri de intrări în sistemul de fişiere sunt symbolic link-urile, socketii UNIX, FIFO-uri, char devices, block devices
symbolic link-urile conţin o cale, fiecare symbolic link este un inode; fiecare hard link este un dentry
pe disc datele sunt ţinute în blocuri de date într-o zonă de blocuri, inode-urile într-o zonă de inode-uri
o zonă numită inode map şi alta numită data map reţin ce blocuri şi ce inode-uri sunt ocupate
superblocul este o zonă care defineşte unde se găsesc zonele unui sistem de fişiere formatat
pentru folosirea unui sistem de fişiere, se formatează o partiţie şi apoi se montează într-un punct de montare (un director existent)
sistemul de fişiere rădăcină e montat înaintea altor sisteme de fişiere în /